

Kirke- og kunsthistoriske Møder

afholdte i Aaret 1896.

Da vort kirkehistoriske Selskab i Sommeren 1896, takket være den af Regjering og Rigsdag ydede Understøttelse, har kunnet fortsætte sin Foretagsvirksomhed paa forskjellige Steder rundt om i Landet, skal her gives en Udsigt over denne Virksomhed, væsentlig støttet til de Referater, som den lokale Presse har bragt i de nærmeste Dage efter Møderne. Ligesom i de foregaaende Aar ere Foredragene holdte for talrige Tilhørerkredse, der paa flere Maader have givet tilkjende, at der skjønnedes paa den Adgang, som gjennem disse Møder var aabnet til en Oplevelse af de kirkehistoriske Minder, der knyttede sig til vedkommende Steder.

Møde i Næstved.

Den 12. Maj 1896 samledes Selskabet til Møde i Næstved, hvor Sognepræsten, Hr. Bohn, paa bedste Maade havde beredt Vejen for det. Da den stedlige Presse (»Næstved Avis«, »Næstved Tidende« og »Sorø Amtstidende eller Slagelse Avis«) i Dagene efter Mødet meddelte udførlige Referater, kunne vi i Hovedsagen nøjes med at gengive disse eller større Partier af dem med enkelte Rettelser og Tillæg.

I »Sorø Amtstidende« for 13. Maj gaves følgende Oversigt over Mødets Gang:

»Det er nogle særdeles interessante Møder, »Selskabet for Danmarks Kirkehistorie« fra Tid til anden afholder i Landets forskellige Byer. For et Par Aars Tid siden afholdtes et saadant Møde i Slagelse, og i Gaar var der kirke- og kunsthistorisk Møde i St. Peders Kirke i Næstved.

Ved disse kirkehistoriske Møder holdes der dels Foredrag om Mænd, der i tidligere Tider har taget Del i det kristelige og aandelige Liv i den By, hvor deres Gjerninger nu mindes, dels gives der Oplysninger om de gamle Bygninger, som Kirker, Klostre, Hospitaler og milde Stiftelser, om deres Tilblivelsesmaade og den Stil, hvori de er bygget, o. s. v.

Mødet i Næstved i Gaar havde samlet særdeles mange Tilhørere, idet alle Siddepladserne i den rummelige Kirke var optagne.

Der blev holdt tre udførlige Foredrag. Professor, Dr. Fr. Nielsen talte om Benediktinernes Munkeorden, dvælede først ved denne Ordens Tilblivelse og omtalte derefter den Betydning, disse Munke ogsaa havde haft for Næstved.

Professor, Stadsarkitekt L. Fenger talte om de gamle Bygninger, som var knyttet til Næstveds Kirkehistorie, og Pastor, Dr. Holger Rørdam, Kongens Lyngby, talte om Personligheder fra Reformationstiden, hvis Navne var naaet ud over Landet.

Mellem de to første Foredrag afsang et Kor en Salme, og efter det andet Foredrag fulgte et Solonummer med Orgelakkompagnement.

Skjønt Mødet varede i over 3 Timer, fra Kl. 1 til 4¹/₂, holdt de fleste Tilhørere ud til det sidste, hvoraf man slutter, at Emnet fangede Interessen.

Pastor Bøhn, Næstved, sluttede Mødet og takkede for de interessante Foredrag. Han beklagede kun, at der var saa længe imellem hver Gang, Selskabet kom til Næstved for at lade høre fra sig. Der var gaaet 30 Aar, siden det sidst havde været der i Byen. Han sluttede med at

udtale Ønsket om, at Selskabet for Danmarks Kirkehistorie maatte faa forøget Tilslutning.

Pastor, Dr. Rørdam gav derefter nogle Oplysninger om Selskabets Virkemaade og endte med at takke Tilhørerne for deres Nærværelse og deres — Taalmodighed«.

I et andet Blad (»Nestved Tidende« for 14. Maj) hedder det:

»Som meddelt i Gaar holdt Kirkehistorisk Selskab et Møde Tirsdag i St. Peders Kirke i Næstved. At Mødet vilde blive af stor Interesse, borgede de Mænds Navne for, der vilde holde Foredrag, og det blev da ogsaa et Møde, der svarede til Forventningerne — for saa vidt man var mødt under den rette Forudsætning, nemlig den, at Mødet ikke var særlig opbyggeligt, men absolut oplysende. Ikke desto mindre havde Mødet ogsaa en opbyggende Karakter, navnlig var dette Tilfældet, da Dr. H. Rørdam gav en kort Skildring af Historikeren Arild Hvitfeldts religiøse Stade. Til det opbyggende tør vel ogsaa regnes Organist Olsens smukke Præludium paa Orgelet, et blandet Kors herlige Sang og Kantor Helsings stemningsfulde Foredrag af Weyses prægtige Komposition til Heibergs Reformationskantate: »I Saxernes Land«. Men ellers var Mødets Karakter oplysende helt igjennem, og de klare og oplysende Foredrag hørtes ogsaa med megen Opmærksomhed. — Kirken var ikke fuldere, end at alle kunde komme til at sidde, men vi tror dog, at Indbyderne var tilfredse med Besøget, især naar Hensyn tages til, at en stor Del af Tilhørerne var kommen længere borte fra, lige fra Stevns til Vordingborg og Præstø, og helt henad fra Slagelse.«

Et tredie Referat (»Næstved Avis« for 14. Maj) indeholder følgende:

»Mødet indlededes af Dr. H. Rørdam, der bød velkommen. Det Selskab, som vi repræsentere, har til Formaal at kaste Lys over vore Fædres Kirkeliv. Vi søge at drage Lærdom baade af de gamle Skrifter og af de gamle

Bygninger og Mindesmærker. Idet vi vende Blikket bort fra Nutiden, søge vi at lade Fortidens henfarne Skikkelser træde frem for Sjælens Øje. De Minder, som knytte sig til vore Gudshuse, afspejle i mange Maader vore Fædres aandelige Livsvilkaar. Det er nu 30 Aar, siden vort Selskab sidst holdt Møde i Næstved, og der er vel ikke mange af dem tilstede, som den Gang samledes om os. Jeg husker dog endnu godt de to smukke Dage, vi tilbragte her i Næstved og paa Herlufsholm. Brødrene Listov, der da virkede her, havde paa den venligste Maade beredt alt for os. Blandt Foredragene var det sikkert især N. L. Høyens og C. J. Brandts aandfulde Taler, der tildrog sig den almindelige Opmærksomhed og længst bevarede i Erindringen. Vi vare den Gang noget mere fordringsfulde og lod Mødet udstrække sig over to Dage, hvoraf den ene tilbragtes i Næstved, den anden paa Herlufsholm. Ved Mødet i Næstved aflagde vi kun Besøg i Kirkerne, men Foredragene holdtes paa Raadhuset. I de senere Aar ere vi komne mere ind paa at holde vore Møder i Kirkerne, særlig af Hensyn til, at de Minder, vi fremdrage, især knytte sig til disse Bygninger og det Liv, der har bevæget sig paa disse Steder. Ganske vist er det ikke vor Opgave at holde Opbyggelsesmøder i sædvanlig Forstand; men vi haabe dog sikkert, at hvad vi fremføre, ikke skal virke i modsat Retning, men meget mere tjene til at styrke den kirkelige Bevidsthed, idet vi, med Kirkens gennemgribende Betydning for Øje, søge at drage de betydningsfuldeste historiske Minder frem«.

Ordet blev derpaa givet til Professor, Dr. theol. Fredrik Nielsen, der talte omtrent saaledes¹⁾:

Minderne fra Middelalderen gruppere sig navnlig om Klostrene, og i den Retning har Næstved spillet en stor Rolle; Næstved By har jo endog i sin Tid staaet under et

¹⁾ Efter Referatet i «Næstved Avis».

Kloster. For rigtig at forstaa hele den Bevægelse, der førte til Klostrenes Byggelse og Munkeordenens Oprettelse er det nødvendigt at gaa længere tilbage. Det begyndte med at enkelte trak sig tilbage i Ensomhed for at være alene med deres Gud, og navnlig da Kirken traadte i Forbindelse med den romerske Stat, var der mange, der saaledes trak sig tilbage i Ensomhed for at tænke over Menneskelivets store Spørgsmaal. Saaledes begyndte Klosterbevægelsen i det 4de Aarhundrede, og skulde der nævnes et Sted, hvor Klosterlivet ret var udviklet, maa det være Ægypten, der med sine Bjerge og sin Ørken afgav et særlig skikket Opholdssted for dem, der vilde søge Ensomheden. Senere holdt saa de ensomme sammen og dannede det, vi nu kalde Kloster, dog varede det noget, inden nogen egentlig Samling fandt Sted. Det var Farer ved Eremitlivet, og en Fare var den, at nogle hengav sig til det af Ladhed og Dovenskab; det viste sig navnlig i det 5te—6te Aarhundrede, hvor de trak sig tilbage under Paaskud af helligt Levnet, men i Virkeligheden fordi de ikke vilde bestille noget; det gik endog saa vidt, at nogle Munke drog rundt og solgte forfalskede Helgenlevninger. Det var derfor under Overvejelse hos mange, hvorledes man skulde kunne føre et helligt Liv og tillige gjøre Nytte, og den, der gav Stødet til, at denne Tanke realiseredes ved Oprettelse af Benediktinerordenen, var Benedikt fra Nursia.

Taleren omtalte Benedikts Ungdomsliv og Udvikling, og hvorledes han, ledsaget af sin Amme, trak sig tilbage i Ensomhed til en snæver Hule i Subiaco, hvor man endnu viser hans Celle. Han mærkede imidlertid, at han ikke var ene, idet der boede en Eneboer oven over ham paa Bjerget. Flere og flere kom da ud til ham i hans Ensomhed, og han dannede saa 12 Klostre derude. Men han opdagede tillige, at der var et Stykke Verden, som man selv i Ensomheden ikke kunde komme bort fra, nemlig ens eget Hjærte. Og der var Splid og Spaltning i hans Kreds, hvorfor han forlod Subiaco og rejste til Monte

Cassino. Han fandt her et Sted at bo og anlagde et nyt Kloster der, hvilket Kloster staar endnu. Her var det Benediktinerklosteret oprettedes, og herfra var det, at det sendte sine Aflæggere ud over hele Verden. Det, han vilde med sin Orden, var, at afhjælpe de Skader, der tidligere havde hersket indenfor Munkeordenen. For at træde ind i et af B.s Klostre, maatte de forpligte sig til at blive paa ét Sted, at leve i Fattigdom og Cølibat (ugift Stand) og Lydighed overfor Klosterets Abbed. Der herskede meget strenge Regler indenfor Klosteret. Munkenes Arbejde bestod i Jorderarbejde og Haandværk, og ved deres Pen besørgede de skriftlige Arbejder, der have givet store Bidrag til den kristelige Literatur. Benedikts Kloster vakte almindelig Opmærksomhed, og Pave Gregor den Store fremmede Ordenen meget stærkt. Det er Benediktinermunkene, der først bragte Kristendommen til Danmark, idet Ansgar havde været i Benediktinerklostret Corvey i Vestfalen, forinden han kom hertil. Han havde her faaet den største Dannelse, som Tiden da kunde give, og bevarede stadig den dybeste Interesse for Ordenen, med hvilken den danske Kristendom staar i nøjeste Forbindelse.

Benediktinerordenen oprettede Klostre rundt om i Landet, blandt andet ogsaa i Næstved, hvor St. Peders Kloster anlagdes i Aaret 1135 af Peder Bodilsen, en af de mærkeligste Mænd fra den Tid. Han var en Slags Høvding paa Sjælland og en meget nidkær Mand. Herved forstod man den Gang en Mand, der modarbejdede Præsternes Ægteskab, og det var noget, han arbejdede meget stærkt imod. Ved Siden af ham stod der en ung Kapellan ved Navn Nothholdt, og de hidsede gjensidig hinanden op. Peder Bodilsen rejste Landet rundt og saa Præsterne efter i Sømmene, og hvor han traf Kvinder hos Præsterne, jog han dem væk. Den daværende Biskop paa Sjælland var en svag Mand, og det skyldtes udelukkende Peder Bodilsen, at Cølibatet blev gennemført. Ved Siden heraf var han tillige en betydelig politisk Skikkelse, idet han saaledes efter

Mordet paa Knud Lavard i Haraldsted Skov var stærkt interesseret i den Bevægelse, der var oppe, for at faa Mordet hævnnet. Da Biskop Eskil i Roskilde senere blev Erkebiskop i Lund, kunde han ogsaa takke Peder Bodilsen derfor. Han var altsaa en Stormand, saavel i politisk som i gejstlig Henseende. Han fik Navn efter sin Moder, der formentlig har været af højere Byrd end Faderen. Sammen med Moderen og sine to Brødre, Jørgen og Hemming, anlagde Peder Bodilsen St. Peders Kloster i Næstved, hvor da særlig Benediktinermunkene søgte til. Erkebiskop Eskil var fremfor alt Benediktinermunkenes Ven, og da Klosteret blev anlagt i Næstved, blev det rigt aflagt og senere hen under Kong Erik Lam fik det meget store Indtægter og fik Jurisdiktionsret over Næstved By og alle Indtægter ved juridiske Forretninger. Naar der kom en Sildevogn eller Løgvogn (Gartnervogn) paa Næstved Torv, maatte der betales en Afgift til Munkene. Byens Borgere maatte ogsaa betale en Afgift til Klostret; saaledes maatte Bagerne hver sende et Hvedebrød om Ugen, Slagterne hver Uge en Steg, som Munkene dog ikke selv maatte spise, da det var dem forbudt at spise Kjød af firfødde Dyr, medmindre de vare syge. Men da Tugten senere slappedes, var det paafaldende, saa mange af Munkene der vare syge, naar der blev leveret Steg. Smedene maatte betale deres Afgift i Form af Hestesko, og Skomagerne leverede Sko. — Om Munkenes Antal ved man ikke noget bestemt, men det antages, at der gennemsnitlig har været mellem 10 og 20. Abbeden var en mægtig Mand, der saaledes havde det Privilegium, at han kunde lyse Folk i Ban, naar han tre Gange havde meddelt en Advarsel; Banlysningen blev bl. a. benyttet overfor en Mand, der ikke vilde udlevere en Gaard. Det varede ikke længe, før Tugten slappedes, og der fremstod da i det 13de Aarhundrede nye Munkeordener, der toge Luven fra Benediktinermunkene; det var Tiggermunkene, der ogsaa kom her til Næstved og boede i Graabrødreklostret. Benediktinermunkene modsatte sig naturligvis, at de byggede

deres Kloster, men kunde dog ikke forhindre, at saavel Franciskanermunkene (Graabrødremunkene) som Dominikanermunkene (Sortebrødremunkene) toge fast Ophold i Næstved. Disse sidste havde en betydelig Skribent, Olivarius, der efterlod sig en Fortolkning af Lucas Evangeliet; han er meget omtalt i Udlandet og hævdede den Gang Næstveds Ry i Videnskabens Verden. I Aaret 1261 brændte Benediktinerklostret, og Munkene besluttede da at flytte til Skovkloster, det nuværende Herlufsholm. De ejede desuden 1 Gaard, flere Boelsteder, store Skovstrækninger og Maglemølle. St. Peders Kirke, der ogsaa tilhørte Benediktinermunkene, bestod dog stadig efter Flytningen, men nedbrændte senere, i Aaret 1280. Fra Skovkloster udgik der flere bekjendte Mænd, og som Minde derfra har man en Bog paa det kgl. Bibliothek kaldet »Næstveds Calendarium« eller Næstveds Dødebog. Det er en meget mærkelig Bog, der er forsynet med 4 Miniatur-Malerier, som vise, at man allerede den Gang har været meget inde i Malerkunsten. Af Bogen fremgaar det ogsaa, hvorledes Afladsvæsenet har været drevet her i Landet og i det hele den middelalderlige Overtro, der har hersket. Om en Abbed i 1508 fortælles, at under hans Styrelse blev der født et Lam med 2 Bagkroppe og 6 Ben; det betragtedes som noget meget vigtigt, som Varsel om en ny Tid. Der kom ganske vist en ny Tid, og den tog haardt fat paa Abbeden. Først kom Grevens Fejde, under hvilken Christoffer af Oldenburg tvang Abbeden til at gjøre Næstved Borgere forskjellige Indrømmelser; dernæst kom Reformationen i Aaret 1536, hvorved Klostret blev inddraget, og den myndige, forhenværende Biskop i Aarhus Ove Bille, fik Skovkloster i Forlening og døde her i Aaret 1555. Skovkloster fik som bekjendt senere anden Bestemmelse, idet Frederik den Anden i Aaret 1560 mageskiftede det bort til Herluf Trolle og fik dennes 2 Gaarde, Hillerødsholm og Græsegaard, i Bytte, hvad da atter førte til, at medens Frederiksborg Slot rejstes, hvor det gamle Hillerødsholm havde ligget,

grundedes Herlufsholm Skole i det af Munkene forladte Skovkloster.

Professor, Stadsarkitekt Fen'ger fik derefter Ordet¹⁾: Som vor Formand udtalte, er det Minderne, hvorom vi skal tale her. Og det ikke blot Minderne om Personer, men ogsaa om Kunstværker og Bygninger. Jeg skal da prøve at være Deres Fører paa Bygningernes Omraade ved dette Møde.

Som Næstveds Navn ikke er knyttet til nogen særlig opsigtsvækkende Begivenhed i vort Fædrelands Historie, saa er Næstveds kirkelige Bygninger ikke stærkt knyttet til Kunsthistorien. Som De har hørt, byggede Peder Bodilsen St. Peders Kloster og Kirke, men Kirken brændte og er altsaa ikke mere. Den store Valdemarstid har ikke efterladt noget særligt Minde her i Næstved. Det var ellers en rig og stor Tid ogsaa paa Kirkebygningernes og andre Bygningers Omraade. Da rejste man for første Gang i Danmark Bygninger af Mursten. Saa vigtig var denne Kjendsgjærning, at man fandt det berettiget at anføre dette i Valdemar den stores Gravskrift. Som bekendt er der i Valdemars Grav fundet en Blyplade, hvorpaa kan læses, at Valdemar byggede Dannevirke og Taarnet paa Sprogø af Mursten. De bekendte Kirker i Sorø, Ringsted, Kallundborg o. fl. er Minder om hin store Tid. Man har ment, at Stilen kom til os fra Tyskland, men den eneste Port til os fra Tyskland var Holsten, og den havde ikke særlig stor Betydning; Landene hinsides Østersøen, de slaviske Lande, stod os derimod den Gang meget nærmere. Vi ejede Land ovre i det nuværende Nordtyskland, i Slaveland, og Forbindelsen hermed var ret almindelig. Underligt er det derfor ikke, at Kirkerne i Pommeren og i det hele i Nordtyskland ligne vore Kirker, ogsaa denne Kirke her, saa vi snarere tør have faaet Stilen derfra.

¹⁾ Dette og følgende Foredrag gjengives efter Referatet i •Næstved Tidende•.

Som omtalt af Fr. Nielsen, stiftede Fru Ingerd af Regenstein 1239 Graabrødreklostret i Næstved. Men hun stiftede ogsaa andre Klostre, saaledes i Kallundborg og i Kjøbenhavn, men mest bekjendt er hun for at have stiftet St. Clara Klostret i Roskilde, et kvindeligt Franciskanerkloster, som hun tillagde saa meget Jordegods, at Kongen maatte lægge sig imellem paa hendes Arvingers Vegne. Forøvrigt stiftedes der ogsaa et St. Agneskloster i Roskilde, hvortil Erik Plovpenning's Døtre, Jutta og Agnete, skjænkede store Gaver, og Dronning Margrethe Sprænghest foranledigede Agnete til at gaa i Klosteret der som Priorinde, ligesom Søsteren senere blev optaget; men de var vist delvis tvungne dertil, i alle Fald svigtede de deres Klosterløfte og begjærede sig deres Godser tilbageleverede.

Men det var Kirken her, vi skulde dvæle ved. I Aaret 1261 brændte St. Peders Kloster, saa kun Kirken blev staaende, men 1280 brændte ogsaa denne, og derefter opførtes den Kirke, som er til nu; Koret er bygget først, og antagelig har det staaet et godt Stykke Tid, før det øvrige er bygget til; men hele Kirken, som den er nu, er dog nok bygget færdig nogenlunde i samme Aarhundrede. Kirkens Forbillede kan, som tidligere omtalt, søges i Nordtyskland, i Franciskanerkirken i Stettin f. Ex., eller i en af de andre Kirker i de den Gang slaviske Lande. Af historiske Begivenheder, der er indtruffet i denne Kirke, er der ikke mange. Dog ved vi, at den pavelige Udsending Isarnus satte Erik Menved i Band i Næstved i Aaret 1298, og denne Tildragelse er da antagelig foregaaet i Koret her, da hele Kirken næppe var fuldført den Gang. Fra Søndersplittelsens Tid i Danmarks Historie ejer Kirken her ogsaa et Minde: I Koret ser De et Billede (Kalkmaleri) af Valdemar Atterdag. Billedet var overkalket, men ved Kirkens Restavration kom det frem. Det viser os Valdemar Atterdag i den Ridderdragt, med Hjelm, Brynje og Kaabe, der var brugelig for Riddersmænd i hans Tid. Grunden til, at Næstveds St. Peders Kirke er bleven prydet med dette

Kalkmaleri, tør vel være den, at der til Benediktinerklosteret blev skjænket en Sum af Valdemar Atterdag, før at der skulde synges Sjælemesser for ham. Men som Kirken her har Minder fra den Tid, da det saa' sørgeligt ud i Danmark, saa har den ogsaa Minder fra en lysere Tid. Jeg tænker her paa Prædikestolen og paa Altertavlen i St. Mortens Kirke. Begge disse Arbejder er udført af Abel Schrøder, der var Organist i Næstved i det 17. Aarhundrede og tillige dyrkede Billedskærerkunsten. Altertavlen i Holmens Kirke i Kjøbenhavn er ogsaa af ham. Altertavlen i St. Mortens Kirke er et betydeligt Værk og er antagelig udført i Schrøders kraftige Alder, i hans Manddomstid. Prædikestolen her i Kirken synes derimod at være udført i hans Alderdom. Stilen er ikke saa afgjort hans som for Altertavlens Vedkommende; der er ikke den Massevirkning af udskaarne Figurer her som der, og han har vistnok haft Hjælp af sine Elever til Prædikestolen. Schrøder ligger begravet her uden for Kirken, og hans Ligsten vistes endnu i indeværende Aarhundrede.

Kirken her er sagtens bygget af Benediktinerne, men antagelig med Hjælp fra Byens Borgeres Side. St. Mortens Kirke er bygget nogenlunde samtidig. Benediktinerklosteret blev, som alt berettet, flyttet ud i Skoven. Af de to andre Klostre ere Sporene udslettede. Franciskanerklosteret er helt forsvundet, og Dominikanerklosteret er der heller intet tilbage af uden Navnet; man veed, at det har ligget paa det Sted, der endnu den Dag i Dag benævnes Sortebrødre. Her i Næstved var ogsaa i Middelalderen et Helligaandskloster, et Slags Hospital, hvor gejstlige Brødre plejede syge. Kristian den 4. tog Indtægterne herfra og lagde dem til Vartov Hospital i Kjøbenhavn, imod at nogle trængende fra Næstved kunde faa Ophold der. Senere blev Klosterbygningen solgt til Næstved By for 200 Specier og blev en Tid benyttet som Raadhus.

Endnu kan bemærkes, at Døbefonden i St. Peders Kirke stammer fra 1402, og den i St. Mortens Kirke fra

1515. I sidstnævnte Kirke findes endvidere som en Levning fra Middelalderen en meget mærkelig Alterdug.

Efter dette Foredrag sang Kantor Helsing, som ovenfor er berørt: »I Saxernes Land«. Og saa fik

Dr. H. Rørdam Ordet: I Aviserne læser vi i denne Tid om Begivenheder i Spanien, ved hvilke vi sættes fuldstændig tilbage til Middelalderen. I Anledning af den forfærdelige Tørke, der hersker i Spanien, drager Kirkeprosessioner gennem Madrids Gader med Helgenbilleder og Helgenlevninger for ved disses Hjælp at fremkalde Regn. Fuldstændig som i Middelalderen her! Man troede den Gang, at de døde Ben kunde hjælpe og kunde nedkalde Himlens Velsignelse over Folket. Fra Ørslev, ikke langt her fra Næstved, har vi saaledes den Beretning, at St. Hansdag bar en Præst og en Munk i gamle Dage Johannes den Døbers Hoved paa et Fad (Hovedet var rigtignok af Træ) tilligemed nogle Helgenben om til Folk, for at man kunde faa Del i Velsignelsen ved denne Helgendyrkelse. Præsten bar Hovedet og Benene, Munken bar Pengesækken. De, der gav Guld eller Sølv, fik Lov at kysse Helgenbenene; de som gav »ædendes Varer«, maatte lade sig nøje med Præstens Velsignelse. Det var en sørgelig og mørk Tid. Men saa kom Luther med Evangeliets Lys; han vidnede med Aandens Kraft, at vi Mennesker kan ikke slaa vor Lid til døde Ben eller frelses ved Menneskers Gjerninger, men kun ved Guds Søns Kraft og ved Troen paa hans Lidelse og Død for vore Synder. Og hans Tale fængede. Den kom som en Forløsning for mange, der fik Fred og Hvile i den evangeliske Tro. Vi kan ikke rigtig sætte os ind i, hvilken Fryd det var for de Mennesker i Reformationstiden. Det var noget nyt, der mødte dem og tog dem saa helt og fuldt, og dog var det gammelt, det gamle Evangelium om Fred og Naade ved Guds enbaarne Søn, ved Jesus Kristus.

Om Næstveds Reformationshistorie ved vi ikke meget,

men der er en Mand, en Næstveder, der har taget stærkt Del i Reformationenbevægelsen og har tegnet sit Navn i Historien blandt Reformationstidens ypperste Mænd, og hans Navn bør ikke glemmes, men er værd at tage frem. Det er Peder Lavrenssen. Han er født her i Næstved og har levet sin Ungdom her. Det er meget sandsynligt, at han tidlig er kommen i Forbindelse med og er bleven paavirket af den i sin Tid navnkundige Karmeliter Dr. theol. og Magister Morten Pedersen fra Næstved, der, efter at have været Forstander for Karmeliterklosteret i Landskrone, døde 1515 som Forstander for Klosteret af samme Orden i Assens. Om denne fortæller en samtidig (Lektor Povl Helgesen), at han var en udmærket lærd Mand, der besad saa fortrinlige Gaver som Prædikant, at i hans Tid ingen Mand i Danmark kunde agtes for hans lige i den Henseende. Fra sin Ungdom af havde han ført et saa rent og ubesmittet Levned, at ingen havde nogen som helst Mistanke imod ham for noget slet. Derimod savnede mange Venlighed og Mildhed hos ham, da han af Naturen var en Melankoliker og derfor mørk og streng.

Naar Peder Laurensen i sin Ungdom indtraadte i Karmeliterordenen, er det, som sagt, højst rimeligt, at det er sket under Paavirkning af denne Dr. Morten Pedersen fra Næstved, der mulig endog kan have været hans Farbroder. Om hans Ungdom ved man ellers ikke noget, uden for saa vidt det er kjendeligt, at han maa have studeret med stor Flid og erhvervet sig anseelig Lærdom. Første Gang, han fremtræder i Historien, er i Forbindelse med den bekjendte Povl Helgesen. Denne Mand hørte jo ogsaa til Karmeliterordenen, og allerede før Luthers Optræden havde han et aabent Øje for de store Misbrug, der havde indsneget sig i Romerkirken og gjorde en Reformation til en tvingende Nødvendighed. I det hele synes der i Karmeliterordenen at have været større Oplysning og dermed større Reformlyst end i de fleste andre af Datidens Munkeordener. Her skal saaledes berøres, at Peder Laurensen

i et af sine tidligste Skrifter (Fortalen til Oluf Chrysostomus's »Kirkens Klagemaal«) henviser til reformatoriske Ytringer af Karmeliterordenens General, Johannes Baptista Spagnoli, efter sin Fødeby almindelig kaldet Mantuanus, der døde 1518 og i sin Tid havde et anset Navn som latinsk Digter.

I Aaret 1519 stiftedes Karmeliterkollegiet i Kjøbenhavn under Lektor Povl Helgesen som Forstander. Han valgte Næstvederen Peder Laurensen til Medlærer, et Vidnesbyrd om, at de to Mænd den Gang væsentlig stod paa samme aandelige Stade. Da der imidlertid allerede 1522 kom en Kurre paa Traaden mellem Povl Helgesen og Kong Christiern II, forlod førstnævnte Kjøbenhavn, og det er ikke usandsynligt, at det samme har været Tilfældet med Peder Laurensen, der da eller noget senere begav sig til Karmeliterklosteret i Assens.

Her traf han sammen med Præsten Christen Skrok, og de to Mænd synes at være bleven forenede i et inderligt Venskab. For dem begge skete under deres Ophold i Assens det store Gjennembrud, idet de bleve saa stærkt grebne af Reformationens Ideer og Tanker, at de med al deres Sjæls Kraft stillede sig til dens Tjeneste og siden gennem hele deres Liv arbejdede paa dens Fremme.

Det var en mærkelig Tid, Reformationstiden. Der blev opdaget ny Jord, baade i bogstavelig og i aandelig Henseende, Amerika var blevet opdaget, det var den ny Verden, og den gamle Verden var gjenopdaget. Oldtiden steg frem af sin Grav og gjæstede Nutiden. Kunst og Videnskab fra det gamle Grækenlands Stortid kom til Højbords, stærke Aandsstrømme brød frem gennem Folkeageren. Det var Humanismens Tidsalder. I de sydlige Lande havde Bevægelsen en halv hedensk Karakter. I Norden var dette ikke i den Grad Tilfældet; her kom Humanismen til at støtte det religiøse Gjennembrud, i det den førte til et grundigt Studium af den hellige Skrift. Her sluttede man sig til Luthers Lære. Og vi er næppe i Stand til at fatte

den Begejstring og Kraft, med hvilken man sluttede sig til de ny Tanker. Men en af dem, der toges stærkest af det ny, var Peder Laurensen. Dette gav sig Udslag paa mange Maader, og han har gjort sig i den Grad fortjent af Reformationen, at der egentlig er sket ham Uret, naar han ikke i vore Danmarkshistorier er nævnt som en af Hovedmændene for den i vort Land. Han virkede navnlig ved sine Skrifter til Reformationens Udbredelse. Pressen er en Magt, og han tog Pressen, Bogtrykkerpressen, i Brug og udsendte det ene Skrift efter det andet. Naturligvis var disse Skrifter mest af polemisk Art. Det gjaldt jo om at forsvare de ny Ideer, som man havde faaet kjær, saa det er naturligt, at Skrifterne bære Præg af den Kamp, hvori han var stedt. De andre af Reformationens Mænd udgav ligeledes Skrifter, men Peder Lavrenssen var en af de flittigste Skribenter.

Ved Aaret 1527 rev han sig fuldstændig løs fra Pavedømmet, gik ud af sin Orden og blev evangelisk Forkynder, og 2 Aar efter, da der oprettedes en evangelisk Præsteskole i Malmø, meldte P. Lavrenssen sig som Lærer, og sammen med en anden forhenværende Karmelitermunk, Frands Vormordsen, der var Skolens Forstander, tog han ivrig fat som Lærer paa denne Præsteskole, hvorfra der efterhaanden udgik en Kreds af evangeliske Forkyndere, Men samtidig med, at han virkede som Lærer, fortsatte han sin Skribentvirksomhed, saa han har været fuldt optagen.

I 1530 afholdtes den bekjendte Rigsdag i Kjøbenhavn. Her skulde de katolske og lutherske Ordfører disputere med hinanden, og Peder Lavrenssen fik det Hværv at optage Debatten paa Protestanternes Side tilligemed andre. Man kunde imidlertid ikke enes om, paa hvilket Sprog Debatten skulde føres. Katolikerne holdt paa, at Disputatsen skulde holdes paa Latin, men Protestanterne holdt paa, at det danske Sprog skulde benyttes, af Hensyn til Menigmand — det var Særkjendet for Protestanterne, at de vilde have Menigheden med. Der blev af den Grund intet af Disputatsen,

men Mødet blev alligevel af stor Betydning, i det de protestantiske Ordførere benyttede Lejligheden til at erobre Kjøbenhavn for Evangeliet, og de gjorde det — der var god Jordbund. Malmø, der var en vigtig Handelsstad med en intelligent Borgerstand, var allerede vundet for Protestantismen.

Efter Kjøbenhavnsturen vendte Peder Lavrenssen tilbage til Malmø, hvor han fortsatte sin Virksomhed baade som Lærer og Skribent. Hans Skrifter vidne om, at han kjendte sin Bibel til Bunds, var hjemme i Kirkefædrene og den kanoniske Ret, saa han var en haard Modstander for Papisterne og kunde optage Kampen med de lærde Prælater. Han hævdede i sine Skrifter, hvorledes det gjaldt om at gaa til Herren selv, søge Frelsen hos ham og ikke hos Mennesker, ikke sætte sin Lid til døde Helgenben. Han afklædte Papismens mange Brøst, blandt disse Præsternes Cølibat. Af Prof. Nielsen hørte vi før, hvorledes Peder Bodilsen var grebet af Tanken om Præsternes ugifte Stand. Men Tiden var nu en anden. Det havde vist sig, at Præsterne til Trods for, at de skulde være ugifte, levede med Kvinder, og kun var kydske af Navn. P. Lavrenssen angreb dette Uvæsen, paaviste at Præsterne lige saa vel som andre Mennesker havde Ret til at danne Hjem og gifte sig, ligesom han paa andre Maader drog i Marken for Protestantismens Tanker. Paa denne Maade virkede Peder Lavrenssen nu i flere Aar — indtil 1533.

I det Aar døde Frederik den 1ste. Og nu kom der trange Tider for Protestanterne. Prælaterne rejste Hovedet og haabede paa at vinde i Kampen mod den om sig gribende Protestantisme, men P. L. tabte ikke Mødet, han skrev fremdeles. Saa kom Grevefejdens haarde Tider, hvor Broderkrigen rasede. Det var en haard Prøvelsens Tid, ogsaa for Protestanterne. Men de havde sikkert Gavn af den Tid — det er ogsaa gavnligt at have Modvind, og meget af det, der ikke havde Værdi, sank til Bunds i denne Prøvetid.

1536 blev Christian den 3dje Herre i Landet, og Reformationen indførtes. Han sluttede sig fuldt ud til Luthers Lære og fremmede den derfor med al Iver. Men der var meget at ordne. Husk, hvilken Magt Romerkirken havde! Der var meget at rydde til Side og meget at bygge op. Derfor blev ogsaa Bugenhagen indkaldt hertil, for at han kunde sætte lidt Skik paa Tingene. Inden han kom, var der imidlertid alt traadt en Kreds af Reformationens bedste Mænd sammen for at gjøre Udkast til en ny Kirkeordning, og denne Kreds talte Peder Lavrenssen i sin Midte — atter et Vidnesbyrd om den Anseelse, han nød.

Senere blev han Præst, evangelisk-luthersk Præst, men i sine sidste Aar virkede han som Lektor ved Domkirken i Lund, medens han fremdeles var Præst i en By i Nærheden. Universitetet i Kjøbenhavn, hvor Præsterne skulde uddannes og modtage Lærdommen, var endnu i sin Begyndelse. Derfor ansattes Lektorer ved Domkirkerne, altsaa Præstelærere, der meddelte en Slags Universitetslærdom, og P. L. blev ansat ved Domkirken i Lund. Her virkede han til sin Død, og han blev tro til Døden. Inden han døde, udsendte han til sine Kolleger, Kannikerne i Lund, et mærkeligt Formaningsbrev. Han kunde ikke skrive det selv, men dikterede det paa Latin. Mange af Kannikerne vare endnu Katolicismen hengivne i Hjertet; de gjorde den protestantiske Biskop mange Knuder, de giftede sig ikke, men levede fremdeles i sædelig Henseende som hidtil, og de gik ikke til Alters, men holdt hemmelige Messer. Nu sender Peder Laurensen dem dette Formaningsbrev, der vidner om hans dybe kristelige Alvor og aandelige Kraft og Myndighed. Han formaner dem til at vise Lydighed mod den ny Bisp (Niels Palladius, en Broder til Sjællands Biskop Peder Palladius), formaner dem til Sædelighed, til at gifte sig som ærlige Mænd, og til at gaa til Alters som rette evangeliske Kristne, og man faar i det hele et stærkt Indtryk af denne Mands alvorlige Karakter. Og saa døde han 1552.

Det er denne Mands Gjerning, jeg gjerne har villet omtale her. Af Næstvedere er der vel ingen, hvis Minde der er større Grund til at dvæle ved end den ædle Peder Laurensens.

Vi har forholdsvis udførligt refereret Dr. Rørdams Foredrag om Peder Lavrenssen, dels af Hensyn til, at P. L. er her fra Sydsjælland, og dels af Hensyn til, at hele hans Gjerning og hans Person ikke er almindelig bekendt, skjønt han i høj Grad fortjener at være det. Vi maa derfor, da Pladsen i et Dagblad ogsaa er begrænset, nøjes med at give et kortfattet Referat af Talerens ellers meget interessante Skildring af Historikeren Arild Hvitfeldt, en Skildring, der forøvrigt vistnok bliver tilgængelig for Læseverdenen.

Taleren begyndte med at slaa fast, at en Bevægelse maatte vise sin Livskraft i, at den havde Ævne til at forplante sig. Reformationsbevægelsen beviste ogsaa sin Livskraft netop ved, at den havde denne Forplantningsævne. Den nærmeste Slægt efter Reformationen er Bevis herfor, og de mange store Personligheder i det følgende Tidsrum godtgjør dette fuldt ud; men blandt disse ædle Personligheder staar Herluf Trolle og Birgitte Gjõe i første Række. De havde selv ingen Børn, men de skænkede deres rige Midler til Gavn for andres Børn, og dannede Skolen paa Herlufsholm, en Kostskole, en Art Skole, som ikke indtil da var set her til Lands, men som Herluf Trolle havde set Forbillede af i det lutherske Tyskland, i hvilke Skoler Børn blev opdraget og oplært i Reformationens Aand. Det gamle Skovkloster, Benediktinernes Kloster, fik saaledes den Opgave at fostre Mænd, der besjæledes af hin Aand, Reformationens Aand, og mange er de Mænd, der er udgaaet fra den Skole og har virket til Fædrelandets Gavn. Men en af de Mænd, der har virket for denne Skole, og har skabt sig et godt Navn i vor Historie, er Arild Hvitfeldt, Forstander for Herlufsholm i Reformationens Aarhundrede. Han blev Forstander 1583. Som dygtig

Jurist beklædte han i mange Aar Embedet som Rigens Kansler; men det er som Historieskriver, han har indlagt sig den største Fortjeneste, og siden Saxes Dage var der ingen, der havde gjort et saa omfattende og betydningsfuldt Arbejde for vort Fædrelands Historie som han. I 10 Aar fuldendte han sit store Værk, Danmarks Riges Krønike, der staar som et herligt Monument over ham, og uden hvilket meget, der kan kaste Lys over de svundne Tider, var gaaet tabt. Han havde Ærbødighed for Fædrenes Minde og satte en kraftig Mands fulde Arbejdskraft ind paa at belyse og bevare dette Minde; det er en stor Gjerning, han saaledes har øvet. Arild Hvitfeldt hørte til det 2det Kuld efter Reformationen. Han sluttede sig til Melanchtons Disciple med Hensyn til Læren, men han var dybt religiøs og satte Livet over Læren, og han formanede til at samle sig om Kjærnen i Kristendommen og ikke fortabe sig i Læresætninger og Debatter om disse til Skade for selve Livet. Nu gav Taleren sig til at citere flere Udtalelser af Arild Hvitfeldt, baade fra hans Bøger og fra Breve, der viste, hvilken dyb Religiositet han besjæledes af. Ogsaa dette burde mindes her.

Og saa sluttede Taleren med at ønske, at de i Dag fremdragne Minder maatte være til Bestyrkelse for Tilhørerne. Disse Minder viser, at vi har en Fortid, der vel ikke er fejlfri, men som dog ejer det, der er Guld værd, det, der er i Slægt med det største: Tro, Haab og Kjærlighed. Og saa være Guds Velsignelse over denne Menighed og over Skolen derude i Skoven, Herluf Trolles og Birgitte Gjæes og Arild Hvitfeldts Skole.

Pastor Bohn, Næstved: Det er godt at gjæstes af en kjær Ven, som af Kirkehistorisk Selskab, men dobbelt godt, naar han kommer saa sjælden, des mere kjærkommen er han. Det er nu 30 Aar siden, han sidst gjæstede os, og meget er forandret siden da. Brandt i Rønnebæk, Listoverne og mange flere er døde eller flyttede herfra,

men Kirkehistorisk Selskab er levende endnu, og vi siger Tak, fordi det er kommet og har holdt dette gode Møde i Dag. Beskedenhed er en Dyd, men vi havde ikke haft noget imod, om Beskedenheden havde været lidt mindre hos Selskabet, saa det kunde have været hos os i 2 Dage som for 30 Aar siden, og at det skulde være saa beskeden at vente i 30 Aar til, før det atter gjæster os, nej, det var for meget af Beskedenhedens Dyd. Men Tak for i Dag. Vi har i Dag faaet en Mindernes Daab, som vi ere glade for, og vi vil med endnu større Interesse end hidtil se paa vor smukke Kirke. For Resten kunde vi se en Benediktinermunk afbildet i Kirken her, inden den blev restavreret i 80erne; det Minde er vel ikke synligt nu; men som et Benediktinerminde kan det vel anføres — og det kan ses endnu — at Kirken her ligger paa et af Byens højere Punkter. Og maa jeg saa takke Dr. Rørdam for hans gode Ønsker for Menigheden her.

Efter at Dr. Rørdam havde takket for den venlige Hilsen, var det interessante Møde forbi. En Salme blev sunget, og medens Orgelet sendte sine Toner ud over Kirken, forlod Folk denne og gik hver til sit.

Møde i Viborg.

Allerede forrige Aar havde det været Tanken at holde Møde i Viborg, der ved sin prægtige Domkirke og ved sine mange andre Minder særlig egner sig til Fremdragelse af Billeder fra Fortidens Kirkeliv. Dertil kom H. H. Biskop Swanes venlige Opfordring. Ved tilfældige Omstændigheder maatte Mødet dog udsættes til i Aar. Det fandt Sted den 3. Juni og forløb saaledes, at Deltagerne kun med Glæde kunne tænke tilbage derpaa. Udførlige Referater bragtes i de nærmeste Dage efter Mødet af de stedlige Presseorganer, Viborg Stifts-Tidende, Viborg Stifts Folkeblad og Viborg Amtstidende. Heraf hidsættes følgende, nærmest efter det førstnævnte Blad.

Det kirke- og kunsthistoriske Møde igaar i Viborg Domkirke havde samlet en talrig Tilhørerkreds, hvoriblandt saas mange af Egnens Præster og Landmænd.

Selskabets Formand, Sognepræst i Lyngby, Dr. phil. Holger Rørdam, bød velkommen og udviklede i Korthed Selskabets Opgave: at forny de gamle Minder om Kirken og det Kirkeliv, som er ført iblandt os i de henrundne Aarhundrede. Naar de Gamle kom sammen, dvælede de med særlig Glæde og Forkjærlighed ved Minderne om deres Ungdomstid. Saadan havde ogsaa vort Folk sin Ungdomstid, som det vel var værd at mindes. For 38 Aar siden var Selskabet sidst her i Viborg og Professor Høyen talte da om Viborg Domkirke, talte saaledes, at Lysten til at faa den gamle Kirke fornyet vaagnede hos Mange. Nu ved dette Møde skulde der tales lidt om det, der var sket her i denne Stad i de henrundne Dage.

Derefter besteg Professor ved Universitetet, Dr. theol. Fredrik Nielsen Talerstolen og gav en levende Fremstilling af et lille Stykke viborgsk Kirkehistorie. Faa Steder — sagde Professoren — havde man i den Grad som her i Viborg kirkehistorisk Grund under Fødderne. Han skulde nu forsøge paa at vise, hvorledes de store kirkehistoriske Strømninger i fremmede Lande ogsaa havde givet deres Dønninger her i disse mere afsides liggende Egne. Vi se her baade Skikkelser og Begivenheder, som kalde os det i Minde, som er sket andetsteds.

Viborg Kirkekrønike begynder paa en Tid, da der, medens Odinkar den Yngre var Biskop i Ribe, her i Viborg blev bygget en Kirke til den hellige Frues Ære. Denne Kirke fik stor Betydning, og da Kristendommen havde slaaet fast Rod i Viborg, mærkedes det snart, at denne By gik forud for det gamle Ribe. Her paa »Vebjerg«, det hellige Bjerg, hyldedes Kongerne af Jyderne, en Handling, der af Mange betragtedes som et Kongevalg, hvad det dog ikke var. Her gik endvidere en af de Hovedveje, ad hvilke man

kunde komme til de hellige Steder. Ogsaa Limfjordens nære Beliggenhed havde sin store Betydning for Byen.

Efter Odinkar fulgte Vale som Biskop i Nørrejylland. Denne Biskop var tilstede ved et Møde i Mainz 1049, hvor man drøftede to betydningsfulde Spørgsmaal, nemlig Kirkens Frihed ved at løse Præsterne fra alle Baand, der knyttede dem til Staten og Familien (Coelibatstanken), og Kampen mod Simoniet, hvilke Spørgsmaal Paven, Leo IX, var meget optaget af.

I Aaret 1065 skete der en Forandring i Forholdene i Jylland, idet man foretog en Deling i bestemt afgrænsede Stifter, Ribe, Aarhus, Viborg og det vendsysselske Stift. Og fra nu af mærker man til de viborgske Bispers Betydning. Man mærker det saaledes paa Mønterne, der vare prægede med en oprakt Haand og Indskriften »I Guds Faders Navn« samt et Kors. Den Tids Biskopper havde nemlig Lov til at lade slaa Mønt. Forbilledet for disse Mønter stammede fra England, og hermed stemmer, at den første Biskop i Viborg (Heribert) skal have været en Englænder. Derefter omtales Biskop Eskil († 1132 ell. 33), sandsynlig Domkirkens Bygmester.

En Mand, hvis Navn særlig er knyttet til Viborg, er den hellige Kjeld, en af den danske Kirkes Helgener. Han, der var en saare from Mand, blev Lærer ved Domskolen i Viborg og senere Domprovst. Han var flittig til at skrive Bøger, ikke saadan at forstaa, at han optraadte som Forfatter, nej, han afskrev dem; mange af Kjelds pyntelige Bogafskrifter kom til Sønderjylland.

Den hellige Kjeld var navnlig greben af Tanken om, at Guds Tjenere skulde leve i Fattigdom. Da han var en Mand, der forstod at stifte Fred, blev han i Aaret 1148 sendt til Lund for at mægle mellem Knud Magnussen og Svend Grade; det lykkedes ham ogsaa at bringe de to Kongesønner paa en god Fod med hinanden. Kjeld fik til Tak derfor kostbare Gaver, men han bortskjænkede snart Alt, hvad han havde faaet. Vi se heri en Trang hos ham

til at virkeliggjøre den Tanke, hvorefter han var greben, Gejstlighedens Fattigdom.

Da Kjeld kom tilbage til Viborg, saa de andre Medlemmer af Domkapitlet skjævt til ham, dels paa Grund af hans Ry for Hellighed, dels paa Grund af det heldige Udfald af hans Rejse, dels ogsaa fordi de saa, at han ikke brød sig om at samle sig Penge. Uvillien mod ham blev saa stor, at han maatte forlade Byen og drage til Aalborg. Her blev han grebet af Tanken om Korstog, der skulde have til Maal at kristne Venderne. Kjeld drog i den Anledning til Rom, hvor Paven gav ham en god Modtagelse og sendte ham til Viborg med en Skrivelse til Kannikerne, der havde behandlet den hellige Mand ilde.

Kjeld døde 1150 og blev i Aaret 1188 optaget blandt Kirkens Helgener. Paven skrev til Biskop Absalon, at »hvis han syntes«, kunde Kjeld optages blandt Kirkens Helgener. Og Absalon syntes, det var rigtigt, at det skete. Han havde nemlig hørt om saa mange Undergjerninger, hvortil Kjelds Navn var knyttet. Kjeld havde saaledes ved sine Bønner slukket en meget truende Ildebrand i Viborg, og det fortaltes, at da han en Dag læste Messen, gik Lysene pludselig ud; men Kjeld, der kunde Liturgien udenad, vedblev at læse Messen, og det underlige skete da, at Lysene af sig selv tændtes igjen. 1189 forkyndte Absalon, at Kjeld var optaget blandt Kirkens Helgener, og et Kapel i Domkirken gjemte længe »St. Kjelds Ark«.

Senere hen opstaar der hos Kirkens Folk en anden Længsel, nemlig Længslen efter at komme til de hellige Steder. Den fromme Biskop Svend i Viborg opfordrede sin Broder Eskil til at drage paa Korstog. Denne vilde nok, men krævede, at Biskop Svend skulde drage med. De To fulgtes da ad og kom til »Pater noster« i det hellige Land, det Sted, hvor Herren skulde have lært sine Disciple Fader Vor. Biskop Svend blev grebet af Stedets Hellighed og faldt hen i en inderlig Bøn, under hvilken han døde. Broderen blev saa grebet deraf, at han bad

om at maatte dø med det samme, og hans Bøn blev opfyldt. Paa Stedet, hvor de to Mænd saaledes bad og døde, blev der derpaa bygget et Kapel.

Derefter kom der en Tid, hvor man trængte til myndige Bisper. En saadan var Biskop Gunner i Viborg, en lærd og berejst Mand, der havde studeret i Paris. Han blev Munk og Abbed i Øm Kloster 1216—22. I Aaret 1222 kom en pavelig Legat Gregorius til Danmark for at virke for Coelibatets Gennemførelse. Bispestolen i Viborg var dengang ledig. Gregorius sendte da Bud efter Abbed Gunner, og da han havde prædikeret for Legaten, rejste denne til Viborg og overtalte Klerkene til at vælge Gunner til Biskop. Valget var heldigt, thi Gunner var baade en lærd og velstuderet Theolog og tillige en skarpsindig Jurist. Hans Kundskaber satte deres Frugt i den jyske Lov 1241, der som bekjendt begynder med disse Ord: »Med Lov skal man Land bygge«. Det fortælles om Biskop Gunner, at han forstod at sætte sit Præg paa sine Omgivelser. Naar han saaledes samlede sine Venner til Gilder — dette skete bl. A. hvert Aars 15. August paa Asmildkloster — da gik Alt saare sømmeligt og ordenligt til.

Da Prof. Fr. Nielsen havde endt sit interessante Foredrag, sang man en Salme, hvorefter Sognepræst Dr. phil. Holger Rørdam besteg Talerstolen og gav en Fremstilling af Reformationens Mænd, der havde virket her i Viborg. Den foregaaende Taler havde dvælet ved Romerkirkens Stilling i Viborg, da den endnu var en Kulturmagt, der udrettede store Ting. Men Nedgangens Tider kom, og snart trængte man til en Fornyelse. En Storm gik da over Folkene ved Reformationen, en Storm, der ogsaa naaede her til Viborg, og Stormen tog i de gamle Taarne, saa de faldt. Men Stormtiden var ogsaa en Vaartid. Meget Nyt fik Lov til at bryde frem, og dog, det Nye var i Virkeligheden gammelt, saa sandt som det viste tilbage til det, der er Hovedsummen i Herrens Evangelium. Det

var en Vaartid, der oprandt; derfor vende vi os med særlig Interesse mod den Tid.

Særpræget ved Tiden var da det, at Menigheden nu begyndte at komme frem. Salmesangen kom til at lyde paa Modersmaalet. Viborg er saaledes et af de første Steder i Landet, hvor dette skete. Tidligere havde man vel hørt megen, skøn Salmesang, men det var stadig Korsang. Nu blev Sangen derimod lagt saaledes tilrette, at Menigheden kunde istemme den. Prædiken blev mere og mere holdt paa Modersmaalet. I Viborg Domkirke var der tidligere kun sjældent blevet prædiket. Der lød blot stadig Messesang fra de mange Altre. I Sorte- og Graabrødrekirke blev der nu og da prædiket, men kun saare sjældent i Domkirken. Men snart begyndte Evangeliet at lyde paa Modersmaalet, og det kom til at lyde her i Viborg med en Kraft som maaske intet andet Sted i Landet.

Til Reformationsarbejdet i Viborg knytter sig særlig tre store Personligheder, Hans Tausen, Jørgen Jensen Sadolin og Jakob Skjønning. Hans Tausen kom som en bunden Munk til Viborg, men overvandt i faa Aar den mægtige Gejstlighed, der færdedes her i stort Tal. (Her var saaledes mindst 100 Præster; foruden Domkirken med dens Kapitel var der 12 Sognekirker og 5—6 Klostre med deres Kirker). Det skyldes Hans Tausens Prædiken, at Viborg fra at være en af Romerkirkens Grundpiller her i Landet blev en fuldt ud evangelisk Stad.

Jørgen Jensen Sadolin, Tausens Medhjælper, blev af sine Modstandere beskyldt for at være Søn af en Præst, og da Præsterne skulde leve i ugift Stand, var Beskyldningen ret saarende. Han havde studeret udenlands og blev efter sin Hjemkomst Tausens Hjælper i Reformationsgjerningen. Da Tausen i Aaret 1529 forlod Viborg, optog Sadolin hans Gjerning. I de sidste Aar, Tausen havde været her, havde han i Grunden været Sognepræst ved en af Byens Kirker, som var overladt ham. Ogsaa Sadolin virkede som Præst, samt endvidere som Lærer ved det

Gymnasium (Præsteskole), som han alt tidligere havde faaet Lov til at oprette.

I Begyndelsen af Aaret 1532 blev Sadolin forflyttet til Odense for at overtage Stillingen som Medhjælper hos Biskop Knud Gyldenstjerne. Men inden han rejste, var der kommen en ny Ordning paa Gudstjenesten i Viborg. Hver Dag Kl. 4 om Morgen skulde Ottesangen begynde paa Latin for Klerkene. Kl. 5 skulde der ringes til Prædiken. Kl. 7—8 skulde Klerkene synge den til Dagen hørende Lovsang. Kl. 8 skulde der ringes til Messe med en Prædiken paa en halv Timestid. Og endelig om Eftermiddagen skulde der atter holdes Gudstjeneste. Som man ser, stræbte Reformatorerne at lade Guds Ord bo rigeligen iblandt sig. Men der var ogsaa Hunger og Tørst efter Ordet, og man trængtes om Nadverbordet.

Den tredie Stridsmand for Evangeliets Sag her i Viborg var Jakob Skjønning. Det var ham, der først havde lukket sin Kirke op for Hans Tausen. Siden arbejdede han videre paa den Grund, Tausen og Sadolin havde lagt, og da den aandsforladte, katholske Biskop Jørgen Friis var afsat, var det Jakob Skjønning, det blev overdraget som evangelisk Superintendent at gennemføre Reformationsværket her i Stiftet.

Spørgsmaalet er nu, om det, der skete den Gang, virkelig var til Velsignelse for Folket. Har Reformationen haft sin Berettigelse? Vi kunne nu vise tilbage paa de mange Vildfarelser, som forsvandt. Og vi kunne vise tilbage paa, at Reformationen frembragte en hel ny Tid med en hel ny Slægt.

Som en af den nye Tids Mænd pegede Taleren paa Niels Kaas, der fødtes 1534 paa Staarupgaard ved Skive. Han blev af sin Onkel, Kanniken Mogens Kaas, Ejer af Taarupgaard, sat i Viborg Skole. Efter et Ophold i Kjøbenhavn, hvor han boede hos Niels Hemmingsen, drog han til Wittenberg, hvor han blev en Discipel af Melanchton, der gav ham godt Vidnesbyrd. Da han var kommen hjem,

fik han Ansættelse i det kgl. Kancelli, hvor han viste sig dygtig og samvittighedsfuld. Siden blev han Kansler hos Frederik II, en saare høj Stilling. Han var forlenet med Asmild Kloster og ejede Taarupgaard. Han bevarede stadig sin Kjærlighed til og Interesse for Viborg. I denne Bys Domkirke blev han begravet. Han var i sin Tid Kirkens og Skolens fuldtro Ven og Værge i vort Fædreland.

Derefter gav Arkitekturmaler, Professor J. Kornerup en udførlig og interessant Fremstilling af Viborg Domkirkes Historie. (Meddeles nedenfor efter Talerens Manuskript).

Senere samledes en talrig Kreds af Deltagere til et Fællesmaaltid i Salonselskabets nye, smukke Festsal, der saaledes fik sin Indvielse, om vi saa maa sige, paa kirkehistorisk Grund. Her holdtes en Række Taler og udbragtes mange Skaaler; vi nævne særlig en fortræffelig Tale af Biskop Swane til Selskabet for Danmarks Kirkehistorie, i hvilken Biskoppen fremhævede den store Betydning, Selskabet har i Retning af at vække og levendegjøre Minderne i vort Folk, særlig hos Ungdommen.

Efter Festmaaltidets Slutning begav man sig Kl. henad 10 op i den delvis oplyste Domkirke, hvor Professor Amberg spillede udmærket smukt paa Orgelet, og hermed var det særdeles vellykkede andet kirkehistoriske Stævne i Viborg tilende.
